

Міткохер Т. В.

*здобувач вищої освіти освітньої програми «Психологія»
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
Науковий керівник: Мігіна С. В.,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, соціальної
роботи та педагогіки
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

РОЛЬ БАТЬКІВСЬКОГО СТАВЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ДІТЕЙ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ОНТОГЕНЕЗУ

Проблема формування емоційної стійкості дитини в сучасних умовах набуває особливої актуальності через необхідність пошуку внутрішніх ресурсів особистості для подолання екстремальних викликів. На різних етапах онтогенезу: від дошкільного до молодшого шкільного віку, провідним чинником, що визначає траєкторію емоційного розвитку, виступає батьківське ставлення та характер взаємодії в родині.

Трансформація психіки дитини на етапі переходу від дошкільного до молодшого шкільного віку – це не просто вікова зміна, а фундаментальний зсув, що визначає всю подальшу соціальну та академічну траєкторію особистості. В українській психологічній школі, зокрема у працях Г. Костюка, цей період розглядається як динамічний процес, рушійною силою якого є внутрішні суперечності між новими потребами дитини та її наявними можливостями [1, с. 58]. Саме батьки виступають тими медіаторами, які допомагають дитині розв'язувати ці суперечності, перетворюючи їх на ресурс розвитку, а не на джерело деструкції.

Сучасна наука, зокрема дослідження К. Нільфюр та Л. Плантін Еве (2025), підкреслює: емоційна сфера, навички саморегуляції та майбутня успішність не існують ізольовано. Це взаємопов'язані конструкти, які визрівають під впливом соціального оточення та якості взаємодії з дорослими [7, с. 134]. Батьківське ставлення створює ту «соціальну ситуацію розвитку», в якій дитина або набуває навичок автономії та стійкості, або занурюється у стан перманентної тривожності.

У дошкільному віці емоції є центральною ланкою психічного життя. Дитина сприймає світ через «призму почуттів», а її емоційний стан безпосередньо впливає на пізнавальну активність. Базовою платформою для емоційного благополуччя є відчуття безпеки; тільки за

умови внутрішнього спокою дитина стає відкритою до нового досвіду. Провідною діяльністю дошкільника залишається гра, де дитина моделює складну систему людських взаємин і вперше вчиться підпорядковуватися правилам, що є кроком до самоконтролю [3, с. 142]. Роль батьків на цьому етапі полягає у створенні безпечного ігрового простору та емоційному контейнуванні переживань дитини.

Перехід до молодшого шкільного віку супроводжується «кризою семи років». Цей період характеризується втратою дитячої безпосередності, виникненням внутрішньої «інстанції» переживань та інтелектуалізацією афектів. Дитина починає розуміти, що вона відчуває, і це розуміння значною мірою базується на тому, як батьки інтерпретували її емоції раніше. Емоційна стійкість на цьому етапі залежить від здатності батьків прийняти новий статус дитини як «учня» та підтримати її у прагненні до соціальної значущості [5, с. 150].

Особливого значення батьківське ставлення набуває в екстремальних умовах. Повномасштабна війна, травматичний досвід, розлука з рідними та постійна загроза життю стають домінантами, що дестабілізують психіку дитини. Психологічна стійкість у таких умовах визначається як здатність дитини до гнучкого реагування на зміни та відновлення після стресових подій. Як зазначають дослідники, ресурсність батьків є ключовим фактором: якщо дорослі демонструють спокій та надійність, дитина швидше адаптується до нових реалій [4, с. 45].

Емоційна стійкість молодшого школяра в умовах повномасштабної війни часто підривається через накладання вікових криз на зовнішній стрес. Навчальна діяльність вимагає високого рівня вольової регуляції, яка в умовах тривоги швидко виснажується. Батьківський гіперконтроль або, навпаки, емоційне відсторонення можуть посилити дезадаптацію. Натомість партнерське ставлення та емоційна підтримка сприяють формуванню в дитини віри у власні сили, що є фундаментом емоційної стабільності. Крім того, в умовах вимушеної цифровізації освіти, батьківська та педагогічна роль є необхідністю у подоланні труднощів та постійному супроводу дитини у віртуальному навчальному просторі, що створює додаткові виклики для емоційної стабільності дитини та сім'ї в цілому [2].

Дослідження показують, що емоційна саморегуляція, сформована під впливом позитивного батьківського ставлення в ранньому дитинстві, корелює з академічною успішністю та благополуччям у підлітковому віці [6]. Таким чином, батьківське ставлення є тим стрижневим чинником, який забезпечує безперервність та стійкість розвитку дитини на різних етапах онтогенезу, особливо в періоди соціальних катаклізмів.

Узагальнюючи результати емпіричного дослідження особливостей емоційної сфери дітей на різних етапах онтогенезу, можна підсумувати. Перехід від дошкільного до молодшого шкільного віку в сучасних умовах війни супроводжується підвищеною дестабілізацією емоційного стану дитини.

Емпірично припущено, що діти дошкільного віку володіють вищим рівнем адаптаційного потенціалу, що пояснюється дією захисних механізмів сімейного середовища та меншою залученістю до жорстких соціальних структур. Проте з початком шкільного навчання спостерігається стрімке зростання низької стресостійкості та переважає високого рівня тривожності. Можна припустити, що вікова криза семи років, підсилена фактором війни, призводить до виснаження внутрішніх ресурсів дитини.

Таким чином у висновках дослідження можна припустити, що емоційна стійкість дитини є динамічною характеристикою, формування якої цілком залежить від типу батьківського ставлення. Якщо на етапі дошкільної родини виконує функцію «буфера», що забезпечує високу адаптивність, то в молодшому шкільному віці діти стають більш вразливими до зовнішніх дестабілізуючих впливів. Це вказує на критичну потребу в трансформації батьківської підтримки: від моделі «опіки та захисту» до моделі «спільного опанування стресу». Батьки мають допомогти дитині вибудувати нові стратегії саморегуляції, які б відповідали її новому соціальному статусу та викликам часу. Статистично достовірні відмінності у рівнях тривожності та адаптації між групами підтверджують, що емоційна стійкість молодших школярів потребує цілеспрямованого психологічного супроводу з боку родини.

Список використаних джерел:

1. Г. С. Костюк – особистість, вчений, громадянин / за ред. С. Д. Максименка ; упоряд. В. В. Андрієвська. Київ : Ніка-Центр, 2010. 216 с.
2. Кремень В. Г., Биков В. Ю., Ляшенко О. І. та ін. Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи: Наукова доповідь загальним зборам НАПН України. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. 4(2). 1–49. URL:<https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4223>
3. Павелків Р. В. Вікова психологія : підручник. Київ : Кондор, 2011. 469 с.
4. Піроженко Т. О., Соловійова Л. І., Карабаєва І. І., Гурковська Т. Л., Федорчук О. І. Психологічна стійкість дитини дошкільного віку: визначення та підтримка розвитку: підручник ; за заг. наук. ред.

Т. О. Піроженко. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 162 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/746798>

5. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 360 с.

6. Kital M. J., Diamond A., Guhn M., Schonert-Reichl K. A. Longitudinal relations of executive functions to academic achievement and wellbeing in adolescence. *Frontiers in Education*. 2025. Vol. 10. 1573107. URL: <https://doi.org/10.3389/educ.2025.1573107>

7. Nilfyr K., Plantin Ewe L. Thriving Children's Emotional Self-Regulation in Preschool: A Systematic Review Discussed from an Interactionist Perspective. *Education Sciences*. 2025. Vol. 15, No. 2. 137. URL: <https://doi.org/10.3390/educsci15020137>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-631-0-6>

Пінчук В. П.

студентка 4-го курсу спеціальності «Психологія»

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Науковий керівник: Біла І. М.

доктор психологічних наук,

професор кафедри психології, філософії та суспільних наук

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

У сучасних умовах проблема агресивної поведінки підлітків набуває особливої актуальності. Соціальна нестабільність, цифрова трансформація спілкування, інформаційний тиск та тривалий вплив воєнного стану значно підвищують рівень афективної напруги серед молоді. За таких умов агресія постає не лише як індивідуальна психологічна проблема, а як соціально зумовлений феномен, що потребує ґрунтовного наукового дослідження.

У науковій літературі агресія найчастіше визначається як поведінковий акт, що має виразну мотиваційну основу. Зокрема, у «Психологічному словнику» за редакцією В. Синявського поняття «агресія» визначається як дія або сукупність дій, спрямованих на заподіяння шкоди іншій особі або об'єкту агресивного впливу, де визначальною